

»Od zrna do kruha«: aktivno učenje v vrtcu

Mateja Novljan, mag. prof. pred. vzg., Vrtec Litija

V članku bom predstavila svoje poglede na raziskovalno učenje v vrtcu. Na začetku članka je opisano aktivno učenje v vrtcu, cilj učenja v predšolskem obdobju, raziskovalno naravnano učenje – kako naj ga vzgojitelji spodbujajo in na kakšen način izvajajo raziskovalno naravnano učenje v vrtcu. Povzeto je, kako različni avtorji opredeljujejo raziskovalno naravnano učenje. Sledi teoretična predstavitev dveh tipov raziskovanja, raziskovanja zaprtega tipa in projektnega dela v vrtcu. Predstavitvam sledi opis raziskovalnih tipov po fazah. Na koncu je predstavljen zaprti tip raziskovalne naloge, izveden v oddelku v vrtcu. Raziskovalna naloga je izbrana z namenom, saj so otroci zaradi vse prehitrega tempa življenja vse manj seznanjeni z načinom pridobivanja kruha, in sicer od zrna do samega izdelka.

Ključni pojmi: otrok, projektno delo, predšolsko obdobje, raziskovanje, učenje.

UVOD

Učenje predšolskega otroka temelji na neposredni aktivnosti s predmeti in pridobivanju konkretnih izkušenj z ljudmi, stvarmi, razmisleku o dejavnostih ter oblikovanju predstav in pojmovnih struktur na osnovi prvih generalizacij, na notranji motivaciji in reševanju konkretnih problemov ter pridobivanju socialnih izkušenj (Kurikulum za vrtce 1999, 19).

AKTIVNO UČENJE V VRTCU

Cilj učenja v predšolski dobi je sam proces učenja, katerega cilj niso pravilni in nepravilni odgovori, temveč spodbujanje otrokovih lastnih strategij dojemanja, izražanja in razmišljanja, ki so zanj značilne v posameznem razvojnem obdobju (Kurikulum za vrtce 1999, 16).

Učenje v vrtcu je na eni strani povezano z vprašanjem o razvoju mišljenja in drugih področij osebnosti predšolskega otroka, na drugi pa z načeli, metodami in oblikami vzgojnega dela, ki naj bi prispevale k otrokovemu razvoju in učenju. V predšolskem obdobju prevladuje spontano učenje, otroci se učijo preko dejavnosti in rutine ter preko igre, ki poteka v vrtcu v raznolikih socialnih interakcijah med vrstniki in odraslimi. Učijo se s pomočjo opazovanja, posnemanja, preizkušanja in reševanja problemov, komentiranja dejavnosti, spraševanja in poslušanja drugih, reševanja medsebojnih konfliktov in dogovarjanja ... Učenje ni povezano le z otrokovim miselnim razvojem, ampak zadeva vsa področja, kot so: gibalni, spoznavni, čustveni, socialni in moralni razvoj (Batistič Zorec 2000, 25–26).

Učenje je povezano z otrokovo radovednostjo oz. s težnjo, da razume svet ter rešuje probleme. Av-

torji razvojno ustrezne prakse (Bredenkamp 1996, 52) pravijo, da otroka ni treba siliti k učenju, saj je zanj motiviran z željo, da si osmisli svet. Nekateri zagovarjajo, da mora učenje v vrtcu izhajati iz življenjskih situacij otrok in vsakodnevne realnosti otrokovega sveta. Otrok se najbolje uči, kadar se sooča s problemi, ki so zanj osebno smiselni in pomembni (Batistič 2000, 35–36).

RAZISKOVALNO NARAVNANO UČENJE

Dolgoročni cilj učenja skozi raziskovanje je torej proces narave: ohraniti radovednost, željo po spoznavanju novega »raziskovalnega duha«. Izhajamo iz predpostavke, da je želja po odkrivanju novega, iskanja smisla in razlag našega življenja v svetu nekaj, kar je otrokom lastno. Raziskovanje je eden temeljnih principov učenja v vrtcu, saj merljivi rezultati (ocene, testi) še niso privlačna motivacija za učenje (Turnšek 2004, 3–4).

Spoznavanje različne vrste moke

Maxim (1997) opredeljuje raziskovanje kot strategijo dejavnega učenja, ki je usmerjena v reševanje problemov.

Raziskovanje zagotavlja uveljavljanje iniciative otrok in aktivno udeležbo v vseh fazah raziskovanja. Ena od pomembnih zadnjih etap je ugotavljanje uporabnosti znanja. S tem postopkom preizkušamo relevantnost novih spoznanj; ugotovljamo, kako lahko nova spoznanja, izkušnje, nove predstave in poimenovanja uporabimo v vsakdanjem življenju (Turnšek 2004, 5).

TIPI RAZISKOVANJ

Maxim se opira na teoretična izhodišča Piageta in Brunerja in govori o dveh tipih raziskovanj:

- raziskovanje problemov zaprtega tipa,
- proces reševanja problemov odprtega tipa (Turnšek 2004, 5).

ZAPRTI TIP

O zaprtem tipu govorimo, kadar otroci rešujejo problem oz. skušajo odgovoriti na raziskovalno vprašanje s pomočjo določenih informacij in podatkov. Rešitev problema temelji na analizi informacij, ki jih otroci poiščejo sami oziroma s pomočjo vzgojiteljice (Turnšek 2004, 5).

Faze pri zaprtem tipu so naslednje:

1. Opredelitev problema
2. Izražanje domnev
3. Iskanje informacij, podatkov ter njihovo dokumentiranje in urejanje
4. Rešitve oz. odgovori na vprašanja
5. Uporaba novih spoznanj (Turnšek 2004, 6)

1. Opredelitev problema

Problem, ki ga raziskujemo, jasno izrazimo tako, da postavimo raziskovalna vprašanja širšega in ožjega tipa.

2. Izražanje domnev

Domneve, predpostavke in predznanje otrok zabeležimo, da jih lahko kasneje skupaj preverimo, in ugotovimo, kaj smo se novega naučili. Ta postopek je pomemben za celoten proces raziskovanja, tako zagotovimo, da proces poteka od izhodiščne točke. Pomembno pa je, da otroci tudi na koncu preverijo, kaj so imeli prav ter kje so se motili (Turnšek 2004, 7).

3. Iskanje informacij, podatkov ter njihovo dokumentiranje in urejanje

Sprva spodbudimo otroke, da razmišljajo, kje, kako in od koga bi dobili odgovore. Pomembno je, da odgovornost za učenje v čim večji meri prepustimo otrokom. Pravo raziskovanje vključuje skrbno spravljene podatke in informacije. Zato je zelo pomembno, da vsako iskanje informacij spremlja tudi eden od načinov dokumentiranja (Turnšek 2004, 7–8).

4. Rešitev oz. odgovori na vprašanja

Proces zaključimo tako, da pregledamo zbrane informacije, jih uredimo in strnemo. Ugotovimo, kakšni so odgovori na vprašanja in česa smo se naučili.

5. Uporaba novih spoznanj

Razmislimo, kako bi lahko pridobljeno znanje uporabili v vsakdanjem življenju (Turnšek 2004, 7).

PROJEKTNO DELO V VRTCU

Kilpatrick, eden izmed utemeljiteljev projektne dela na področju vzgoje in izobraževanja, pravi, da se mnoge stvari zdijo razumne in tako normalne, da jih zato ne preverjamo (Glogovec 1993, 15). Včasih je zadoščala avtoriteta, da se je v nekaj verjelo, danes pa je potrebno vse preveriti ali dokazati z eksperimentom (Glogovec 1993, 15).

V različnih literaturah obstajajo različne definicije projektov. Projekt je lahko vsaka naloga, ki ima določljiv začetek in konec, ki zahteva uporabo več vrst virov za izvedbo posameznih, med seboj povezanih delnih nalog, da bi bil uresničen želeni cilj (Glogovec po Wiesbaden 1970, 17).

Projektno delo v vrtcu in projektno učno delo sta med seboj identična in vsak zase specifična le zaradi različne uporabe obeh na različnih razvojnih stopnjah.

K. Frey členi projekt v sedem etap, od katerih je pet glavnih in si sledijo po določenem zaporedju, ostali dve pa sta vmesni in dopolnilni ter se izvajata samo po potrebi (Glogovec 1993, 16–17).

1. etapa POBUDA

2. etapa RAZDELAVA ZAMISLI (SKICIRANJE PROJEKTA)

3. etapa NAČRTOVANJE

4. etapa IZVAJANJE (vmesna etapa)

5. etapa SKLEPNA ETAPA (vmesna etapa)

Znotraj lastnega sistema je projektno vzgojno delo dinamično. Dinamika se izraža v časovnem okviru enega dne, ko se projekt uresničuje z večjo ali manjšo intenziteto prek celega dne in si vsebinsko podredi tudi vsakodnevne dejavnosti. Dinamika se izraža v času izvedbe projekta, saj ima projekt značilne krivulje intenzivnosti, katere vrh najdemo v vsaki etapi. Ugotovili so, da se z intenzivnim delom v projektu včasih otroci in tudi vzgojitelji izčrpajo in potrebujejo odmor kot vmesni čas, ko emocionalno zapuščajo projekt, ki se je iztekel, in se umirijo, hkrati pa že nabirajo moči za novega. Večkrat prav v tem času nastanejo projekti na pobudo otrok. Saj so nekateri otroci ves čas zelo aktivni in želijo navidezno aktivnost preseči tudi z novimi pobudami. Predšolski otrok je pri zadovoljevanju osnovnih življenjskih potreb in zagotavljanju pogojev za razvoj in učenje odvisen od odraslih, zato celotna struktura temelji na medsebojnih odnosih med otrokom, vzgojitelji, predšolskim vodstvom in strokovnimi sodelavci ter družino otroka in zunanji sodelavci. Pomembno je, da pedagoški proces, ki se uresničuje na osnovi strukture projekta, oblikujejo v celoti in enakovredno vsi trije sklopi udeležencev, saj le tako lahko nudijo otroku celovito in med seboj usklajeno podporo k njegovemu razvoju (Glogovec 1993, 16–17).

ETAPE PROJEKTOV

1. POBUDA

Prva etapa (pobuda) je za uspešnost projektne vzgojnega dela ključnega pomena. Zato ji namenimo največ pozornosti. Osvetlimo jo z vidika razvoja otroka in s pedagoškega vidika. Po Eriksonu nastopi okrog četrtega leta starosti obdobje pobud (Glogovec 1993, 17–20).

Otrok je izredno zadovoljen ob lastnih pobudah, ki jih daje. Opazimo tudi povečano možnost načrtovanja, organizacije in doseganja ciljev. Otrok nenehno preizkuša svoje sposobnosti in moči. Potrebuje potrditve, da je njegova spodbuda sprejeta in da je njegov majhen prispevek še kako vreden. Vzgojitelji otroku pomagamo, da usmeri pobude na spremenljive aktivnosti. Pomembno je, da se vzgojitelj ne ustraši nobene pobude otrok, temveč o vsaki pobudi razpravlja z otroki; le tako bo dosegel sproščeno vzdušje in navdušenje, ki je za projektno delo izjemnega pomena (Glogovec 1993, 17–20).

2. SKICIRANJE PROJEKTA

Ko je pobuda predelana in usvojena, temo vsebinsko razčlenimo. Vzgojitelj ob tem otrokom razloži, kako bo delo potekalo v prihodnje. V tej etapi določimo tudi nekaj osnovnih pravil, po katerih se bomo ravnali. V tej etapi otroci izražajo svoje interese in pričakovanja oziroma hotenja in želje po določenem udejstvovanju. Če so zelo različni, jih

uskladimo do take mere, da bodo vsi sodelovali. Razmišljamo o informacijah, ki jih še potrebujemo, odkrivamo poti do njih in njihove izvore. Skiciranje projekta je etapa, ki je v odnosu do drugih etap časovno kratka, vendar pomembna, saj predstavlja rdečo nit projekta. V tej etapi se že nakazujejo operativni cilji projekta. Skico napišemo, otroci jo opremijo s svojimi podatki (Glogovec 1993, 20).

3. NAČRTOVANJE

Načrtovanje je idealno zamišljanje poteka dejavnosti za doseganje določenega cilja. V začetku načrtovanja cilje jasno definiramo in jih pojasnimo do take mere, da bomo točno vedeli, kaj želimo. Ugotovimo, kje bomo projekt izvajali in katere delne naloge bodo potekale na določenih lokacijah. Okvirno določimo tudi čas projekta, tako da imajo otroci oporo za ritem dela. Načrt predstavimo na plakatu. Za predšolskega otroka je pot od ideje do cilja, posebej pri zahtevnejših projektih, dolga in tudi zapletena. Pomagamo jim z vizualno predstavitevjo poteka projekta. Pripravimo plakat, ki je osnovna struktura projekta po etapah. Plakat nam pomaga pri usmerjanju in usklajevanju, predvsem pri informiranju otrok, do kam smo prišli, kaj smo že opravili in kaj je še pred nami. Plakat je zgoščena informacija, zato ga opremimo likovno in pisno. Pri pripravi plakata sodelujejo otroci in starši. Plakat je zelo pomemben v sklepi etapi. Otroci, vzgojitelji in starši naredijo refleksijo celotnega procesa, na osnovi katerega projekt

vrednotijo. Plakat naj bo vedno pritrjen v vidnem polju otroka. Tako si ga lahko vsak otrok pogleda, kadar želi ugotoviti, v kolikšni meri je naloga že uresničena in koliko ter kakšno pot ima še pred seboj (Glogovec 1993, 21–22).

4. IZVAJANJE

Kljub temu da so vsi udeleženci projekta v prejšnjih etapah aktivni, se sedaj aktivnost prenese tudi na zunanjo raven delovanja. Vsak otrok je polno samoaktiven, v dejavnost vlaga napor in se trudi, da nalogo opravi. Različni problemi, ki jih otrok razrešuje, terjajo tudi različne načine reševanja problemov. Nekatere bo rešil preko igre, druge s praktično aktivnostjo, socialnimi interakcijami, z raziskovalno dejavnostjo, odkrivanjem, eksperimentiranjem. Ob tem razvija konvergentno in divergentno mišljenje. S projektnim delom omogočimo razvoj vseh otrok, tudi nadarjenih otrok, že v vrtcu. Etapa izvajanja traja v odnosu do drugih etap projekta najdlje. Oblike vzgojno-izobraževalnega dela so prav v izvedbi etape izvajanja najbolj pestre (Glogovec 1993, 22–23).

5. SKLEPNI DEL

Po Freyu so možni trije tipi sklepnega dela projekta: zavesten konec projekta, ki se izraža v končnem dosežku, povratek k pobudi, ki je primerjava dosežka v zadnji etapi z začetno iniciativo, ter svobodni iztek projekta, ko se aktivnosti nadaljujejo v drugih neprojektih aktivnostih (Glogovec 1993, 23). Otro-

ci z refleksijo procesa lažje pridejo do vrednotenja vsega, kar so v projektu naredili, da bi bil dosežen cilj, ki so ga določili v etapi pobude oz. skiciranja. Z vidika aktivnosti otrok in drugih udeležencev je sklepna etapa zaključek projekta z dosežkom ali produktom in vrednotenjem procesa, ki so ga opravili. Za vzgojitelja je sklepna etapa še eno dejanje več – vrednotenje po značilnostih projektne dela z vidika vseh udeležencev, evalvacija globalnih ter razvojnih ciljev (Glogovec 1993, 23).

6. VMESNI ETAPI

Vmesni etapi usmerjanja in usklajevanja sta dopolnilni in nujni iz več vzrokov, saj otrok potrebuje okolje, v katerem je spodbujen in pohvaljen. Otrokom dopuščamo, da delajo napake. Omogočimo ustvarjalni pristop, v katerem gre za iskanje različnih možnih rešitev. Nastopi čas, v katerem odrasli otroka spodbujajo k razmišljanju, in uporablja postopke, s katerimi pomagajo otroku, da lahko samostojno razmišlja. Ko je vse to delo opravljeno, je projekt zaključen (Glogovec 1993, 23–24).

PROJEKTNO DELO KOT EDEN IZMED MOŽNIH DIDAKTIČNIH MODELOV V VRTCU

Pedagoški proces v vrtcu je sestavni del sistema vzgoje in izobraževanja, torej mora biti z drugimi podsistemi tega sistema primerljiv, sočasno pa mora zaradi specifičnosti razvoja otrok imeti svoje posebnosti. Projektno delo kot didaktični model v vrtcu je, ne glede na to, da ima posebnosti, istovetno s projektnim učnim delom kot didaktičnim modelom v osnovni šoli. Istovetnost didaktičnih modelov zagotavlja neprekinjenost pedagoškega procesa na prehodu otroka iz vrtca v osnovno šolo, torej je tudi eden izmed ključnih elementov v povezavi podsistemov celotnega vzgojno-izobraževalnega sistema (Glogovec 1993, 25).

RAZISKOVALNO UČENJE PO NAČELU ZAPRTEGA TIPA – »OD ZRNA DO KRUHA«

OPREDELITEV PROBLEMA

Izvedba raziskovalne naloge je bila cilj raziskovalno naravnane učenja, preko katerega so otroci raziskali postopek, kako pridemo od zrna do kruha. V današnjem tempu življenja vse več ljudi kupe kruh v trgovinah ali pekarnah, otroci na takšen način niso seznanjeni s procesom priprave kruha. S tem tipom raziskovalne naloge sem poskušala vplivati na razvoj ozaveščenosti o zdravju ter samooskrbi.

1. ZAVEDANJE IN OPREDELITEV PROBLEMA

Skrivnostni predmet (slika metrga)

2. IZRAŽANJE OTROŠKIH DOMNEV IN PREDPOSTAVK

Beleženje na plakat

3. ISKANJE INFORMACIJ IN PREVERJANJE PRAVILNOSTI

Sestavljanje zemljevida Slovenije po pokrajinah

Otroci poiščejo recept za kruh pri določeni pokrajini

- Iskanje informacij v knjigah
- Občutiti moko ali žito s čutili
- Pesmica o kruhu
- Prirejanje žit k moki
- Izdelovanje plakata, na katerih so značilnosti za določeno pokrajino
- Intervju s sosednjo skupino in kuharico
- Peka kruha
- Pokušina kruha

4. UGOTOVITVE REŠITVE PROBLEMA

Ogled fotografij in video posnetkov

5. UPORABA INFORMACIJ

Ogled peke kruha v krušni peči

ZAKLJUČEK

Z izvedbo raziskovalne naloge zaprtega tipa sem prišla do končnih spoznanj, da so preko celotne naloge otroci aktivno sodelovali in bili aktivno vključeni v projekt. Otroci so se pri raziskovalni nalogi še bolj povezali, sodelovali in dogovarjali. Raziskovalna naloga zaprtega tipa je naloga, preko katere sem spoznala, da je takšen način dober način podajanja znanja otrokom. Otroci so bili med potekom raziskovalne naloge motivirani, kar so sproti sporočali tudi starši, saj so se doma pogovarjali večinoma o kruhu in pokrajinah. Starši so bili presenečeni nad znanjem otrok, nad zmožnostjo povezave z drugimi področji. Otroci so bili aktivni skozi celoten potek raziskovalne naloge, kar je pripomoglo tudi k temu, da smo raziskovalno nalogo pripeljali do zadnje faze. Skozi celoten proces so pridobivali informacije iz različnih virov. V vrtcu se je to odražalo skozi njihove ideje in izvirne odgovore. Njihovo aktivno sodelovanje sem sproti dokumentirala s fotografijami in video posnetki, vsak udeleženec pa je raziskovalno nalogo usvajal po svojih zmožnostih in pri tem izražal veselje do novo pridobljenega znanja.

VIRI IN LITERATURA

- Bahovec, E. D. idr. (1999): *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Batič Zorec, M. (2000): *Učenje v vrtcu. Sodobna pedagogika*, 3, 25–43.
- Glogovec, Z. idr. (1993): *Kako drugače? Projektno delo v vrtcu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Hohmann, M., Weikart, P. D. (2005): *Vzgoja in učenje predšolskih otrok*. Ljubljana: DZS.
- Marjanovič Umek, L. (2001): *Otrok v vrtcu. Priročnik h kurikulumu za vrtce*. Maribor: Obzorja.
- Novljan, M. (2014): *Od zrna do kruha*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, UL – diplomsko delo.
- Turnšek, N. (2004): *Problemsko in raziskovalno naravnano učenje v vrtcu. Študijsko gradivo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.